

УДК 378.01

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176848>**Ольга ТКАЧУК,***orcid.org/0000-0002-5177-8301*

викладач інфектології вищої категорії, викладач-методист

Хмельницького базового медичного коледжу

(Хмельницький, Україна), *olgamalanchukhm@gmail.com*

## **РОЗРОБКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

*У статті описано модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи у процесі організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Зазначено передумови формування професійної компетентності, відображені мета, етапи формування, методи, форми та засоби навчально-пізнавальної діяльності з формування професійної компетентності майбутнього фахівця сестринської справи у процесі організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; структурні компоненти професійної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) та опис результату її реалізації. Показано, що розроблена модель включає діагностику результатів професійної підготовки, яка базується на критеріях і показниках сформованості професійної компетентності. Зафіксовані показники визначають чотири рівні сформованості професійної готовності майбутніх фахівців сестринської справи – репродуктивний, рефлексивний, евристичний і креативний (низький, середній, достатній, високий). Розроблена модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи у процесі організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.*

**Ключові слова:** майбутній фахівець сестринської справи, модель формування професійної компетентності майбутнього фахівця сестринської справи, компетентнісний підхід, компетенція, професійна компетентність, ВІЛ-інфекція, первинна профілактика ВІЛ-інфекції.

**Olha TKACHUK,***orcid.org/0000-0002-5177-8301*

Lecturer of Infectology of the Highest Category, Lecturer-Methodist

Khmelnytskyi Basic Medical College

(Khmelnytskyi, Ukraine) *olgamalanchukhm@gmail.com*

## **DEVELOPMENT OF A MODEL FOR THE FORMATION PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE NURSING SPECIALISTS ON THE ORGANIZATION OF PRIMARY PREVENTION OF HIV-INFECTION AMONG STUDENT YOUTH**

*Analysis of psychological-pedagogical and methodological works, pedagogical experience of professional training of future nursing specialists, 20 years of experience of the head of «AntiAIDS» club in the Khmelnytsky Basic Medical college allowed to develop a structural-functional model for the formation of professional competence of future nursing specialists for the organization of primary prevention of HIV-infection among students. The article describes the model of professional competence of future nursing specialists for the organization of primary prevention of HIV-infection among students of the youth. The understanding of the conceptual model of the professional competence of future nursing specialists for the organization of primary prevention of HIV-infection among the students is presented. The structural-functional model consists of four blocks: the target, the content-procedural, the organizational, the technological, the effective. The preconditions of formation of professional competence, reflected the purpose, stages of formation, methods, forms and means of educational and cognitive activity of forming the professional competence of the future nursing specialists to the organization of primary prevention of HIV-infection among students, structural components of the formation of professional competence (motivational-target, cognitive, activity, personal components) and a description of the outcome of its implementation. The developed model includes the diagnosis of the results of training, which is based on the criteria and indicators of the formation of professional competence (skills to use in the organization of primary HIV-infection prevention). The fixed indicators determine the four levels of the formation of the professional readiness of the future nursing specialists – low, medium, sufficient, high (passive, reproductive, productive and creative). The developed model for forming professional competence of a future specialist in nursing has been developed to prioritize primary prevention of HIV-infection among students of the youth, it is considered in the construction of the model of its training in an educational institution, focusing the content and procedural component of the pedagogical process on the implementation of the competence approach. The author sees practical implementation of the proposed model in the pro-*

*professional training of future nursing specialists of medical colleges in Ukraine for the organization of primary prevention of HIV-infection among student youth.*

**Key words:** *future specialist in nursing, model of formation of professional competence of future specialist in nursing, competence approach, competence, professional competence, HIV-infection, primary prevention of HIV-infection.*

**Постановка проблеми.** Компетентнісний підхід до навчання в нашій державі розглядається у Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), у Державній програмі «Вчитель» (2011 р.), як один з методів моделювання результатів навчання та їх подання як норм якості освіти.

Інтеграція України до європейського освітнього простору потребує високого рівня підготовки майбутніх фахівців. А тому сучасний розвиток суспільства висуває вимоги до підготовки фахівця як творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні конструктивні рішення, розробляти проекти і впроваджувати їх. Майбутній фахівець покликаний володіти міцними знаннями й уміннями, навичками та професійними якостями, що даватимуть змогу знаходити оптимальні самостійні рішення в нестандартних ситуаціях.

Майбутній фахівець сестринської справи (МФСС) з первинної профілактики (ПП) ВІЛ-інфекції повинен стати високопрофесійним фахівцем уже в стінах вищої школи (коледжу), а, отже, оволодіти «інтелектуальним капіталом» з проблеми та методичною майстерністю, достатніми для того, щоб передати їх студентській молоді.

**Аналіз досліджень.** Проблемами професійної підготовки фахівців займалися І.Д. Бех, Н.М. Бібік, І.А.З язюн. Чимало науковців (Н.Ф. Босак, І.А. Воробйова, Л.П. Голованчук, Ю.В. Головач, Л.Я. Карпова, О.О. Коломінова, Н.О. Логвінова, О.І. Мамчич, Г.О. Марченко, О.А. Палій, О.П. Петрашук, О.І. Селіванова, Л.І. Шевчук, І.П. Ящук) присвятили свої дослідження проблемі формування різного роду компетентностей у різних фахівців. Окремі питання проблеми формування професійної компетентності особистості студента висвітлено у працях Б.Г. Ананьєва, І.С. Кона, І.В. Лісовського, М.М. Нечаєва, Л.М. Романишиної.

Науковець О.В. Овчарук підкреслює, що «... саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в суспільному житті» (Овчарук, 2004: 15).

Теоретичні аспекти підготовки компетентнісного спеціаліста знайшли відображення в працях С.І. Архангельського, В.І. Баденка,

Є.В. Бондаревської, І.А. Зимньої, Д.Ф. Ільєсова, А.В. Хуторського та ін. Розвитку професійних та особистісних якостей присвячені дослідження С.Я. Батишева, В.С. Ледньова, І.Я. Лернера, В.О. Сластьоніна, В.В. Шапкіна та ін.

Теоретичні засади педагогічного моделювання висвітлено в працях В.Ю. Бикова, І.Г. Блощинського, А.М. Дахіна, Є.О. Лодатко, В.І. Міхеєва, І.Г. Осадчого, А.О. Теплицької та ін., види моделей в наукових дослідженнях та їх класифікацію розглянуто в роботах В.Ю. Бикова, В.М. Глушкова, О.В. Єжової, Є.О. Лодатко.

Кожне дослідження передбачає моделювання підготовки фахівців в різних її виявах. Однак відкритим залишилося питання моделювання формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи (МФСС) до організації первинної профілактики (ПП) ВІЛ-інфекції серед студентської молоді в процесі їхньої професійної підготовки у вищій школі, чим обумовлена актуальність нашого дослідження та зумовила вибір теми нашої статті.

**Мета статті** – розробка та обґрунтування моделі формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді (вмінь організувати первинну профілактику ВІЛ-інфекції серед студентської молоді у професійній підготовці) на основі компетентнісного підходу.

**Виклад основного матеріалу.** Аналіз психолого-педагогічних і методичних праць, педагогічного досвіду професійної підготовки МФСС, власний 20-літній досвід керівника клубу «Анти-СНІД» ХБМК дали змогу розробити модель формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Під час розробки моделі формування професійної компетентності ми спиралися на основні нормативні документи освіти: Закон України «Про освіту» (від 2017 року), Закон України «Про вищу освіту» (від 2014 року), Указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», науково-педагогічні основи професійної підготовки МФСС, навчально-методичні та психологічні дослідження використання технологій візуалізації у навчальному процесі.

Термін модель (від лат. *modulus* – міра, еталон, аналог, зразок, макет) має таке визначення у Вели-

кому тлумачному словнику сучасної української мови: «умовна схема якого-небудь процесу чи об'єкта, що використовується у дослідженнях його представником» (Бусел, 2001: 683). Дослідник В.Ю.Биков характеризує модель як «деяке подання (аналог, образ) системи, що моделюється, у якому відображаються, враховуються, характеризуються і можуть відтворюватися такі особливості цієї системи, які забезпечують досягнення цілей побудови та використання моделі» (Биков, 2009: 232). Науковець Б.С.Гершунський вважає, що: «модель – дослідницький документ, орієнтований на концентроване представлення цілей навчання» (Гершунський, 2003: 768).

Спираючись на вищезначені тлумачення, наше дослідження ґрунтувалося на такому розумінні поняття структурної моделі формування професійної компетентності МФСС у процесі організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді: «це теоретична конструкція, яка в схематично-описовій формі відтворює наше розуміння принципів внутрішньої організації, характеристик, функціональних властивостей і взаємозв'язків структурних складових процесу впровадження організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді у навчальний процес коледжу і науково-педагогічні дослідження і дозволяє вивчати та прогностично проектувати даний процес».

Структура професійної компетентності МФСС у процесі організації ПП ВІЛ-інфекції характеризується своєрідністю та особливістю. Вона містить низку компетентностей, характерних та необхідних для фахівця з організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції. Характеристика професійної компетентності подана автором у статті «Професійна компетентність майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді» (Ткачук, 2018: 608–612).

Розробка моделі здійснювалась за таким алгоритмом: визначення мети впровадження; теоретико-методичне обґрунтування складових моделі, у тому числі компонентів, критеріїв, показників ефективності, рівнів сформованості; графічна візуалізація моделі.

Структурно-функціональна модель складається з 5 блоків: цільовий, змістово-процесуальний, організаційний, технологічний та результативний. Окреслимо їх зміст нижче.

У структурі моделі на вході відображено передумови формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді (рис. 1), а саме: запит суспільства на фахівців, які організовуватимуть про-

філактику ВІЛ-інфекції; підвищення мотивації МФСС до засвоєння професійних знань в процесі їх підготовки з проблеми ВІЛ-інфекції та організації ПП ВІЛ-інфекції; професійна спрямованість формування готовності до організації ПП ВІЛ-інфекції інтерактивними методами; удосконалення навчально-методичного забезпечення для ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; активізація самостійної роботи до практичної діяльності з організації планування подальшої експериментальної діяльності визначено мету впровадження моделі – формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Цільовий блок декларує завдання, що полягають у підвищенні рівня професійно-значущих особистісних якостей майбутнього фахівця; формуванні професійно-спрямованих знань, умінь і навичок до організації ПП профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; організації оптимальних педагогічних умов формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції.

Цільовий блок включає мету і завдання. Для прогнозування і ПП ВІЛ інфекції.

Змістово-процесуальний блок описує наукові підходи та принципи.

Підхід – це сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь (Бусел, 2001). У педагогіці під «підходом» розуміють набір прийомів і способів впливу на того, хто навчається, спонукання його до чого-небудь або до вивчення чого-небудь.

Принципи (від лат. *principium* – початок, основа) – вихідні положення будь-якої теорії, вчення, світогляду, політичного устрою та ін. (5, 2007). У дидактиці – це основні вимоги до навчання, за виконання яких можливо ефективно реалізувати завдання учіння і розвитку особистості.

У структурі запропонованої моделі запропоновані когнітивний, діяльнісний, системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, ціннісний підхід та відповідні їм принципи навчання МФСС, загально-дидактичні: науковості, системності, професійної спрямованості; та специфічні: інтегрованості, проблемності, мотивованості, наступності, змістовності, цілісності, ефективності.

Організаційний блок містить етапи (мотиваційно-організаційний, навчально-діяльнісний, рефлексивно-продуктивний) та методологічну і дидактичну основи реалізації моделі.

Особливості підготовки МФСС у цьому блоці охарактеризовані методами, формами, засобами. Навчально-пізнавальна діяльність МФСС до

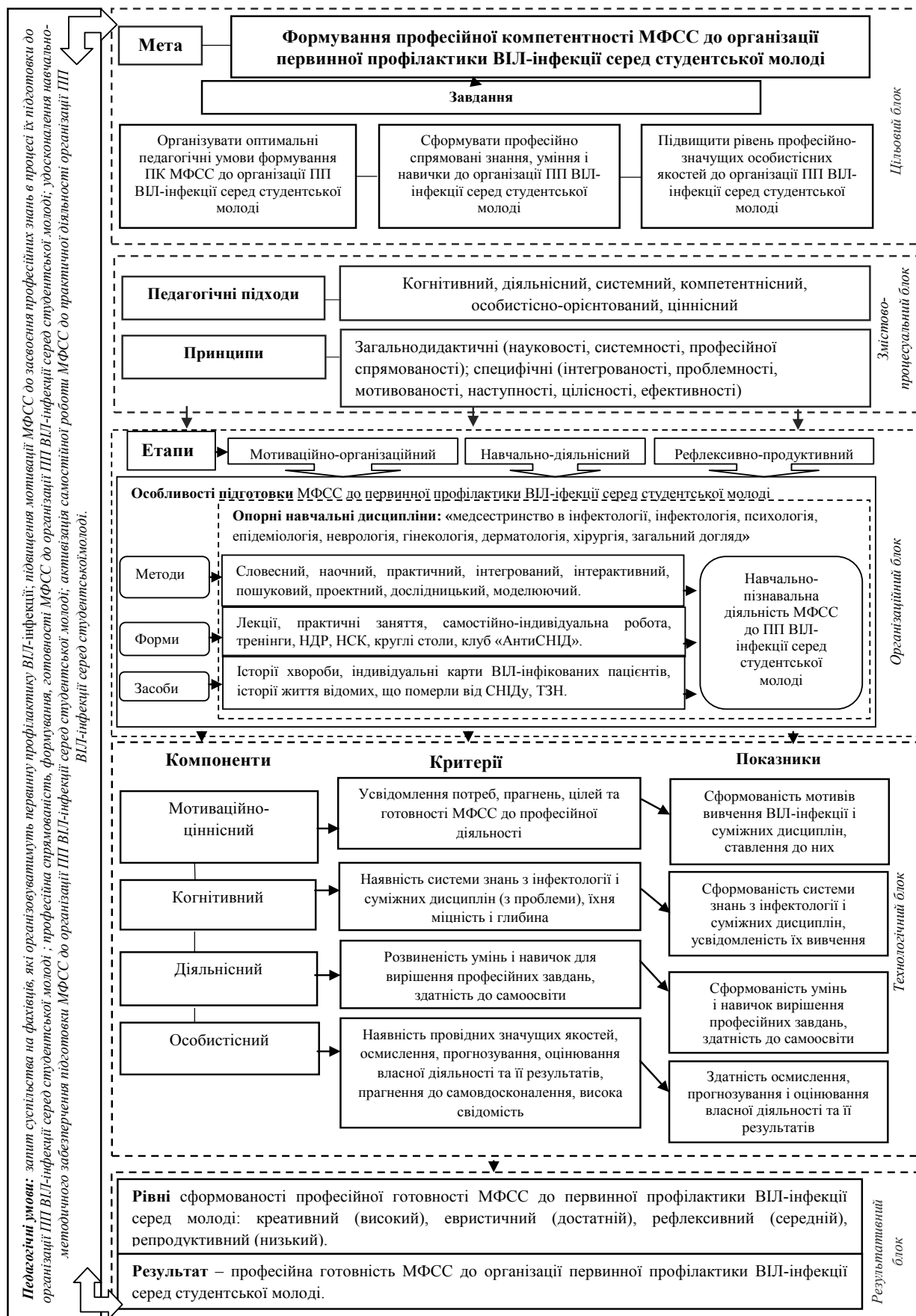


Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції

організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції (комплекс професійно-орієнтованих завдань) реалізується методами: словесний, наочний, практичний, інтегрований, інтерактивний, пошуковий, проектний, дослідницький, моделюючий. Форми навчально-пізнавальної діяльності у контексті проблеми є наступні: лекції, практичні заняття, контрольні роботи, самостійно-індивідуальна робота, тренінги, науково-дослідницька робота, наукові студентські конференції, круглі столи, клуб «АнтиСНІД». Засобами навчально-пізнавальної діяльності є історії хвороби, індивідуальні карти ВІЛ-інфікованих, історії життя відомих, що померли від СНІДу, ТЗН тощо.

У технологічний блок закладено структурні компоненти та відповідні критерії і показники сформованості професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції. Визначена мета передбачає формування чотирьох структурних компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісний. На нашу думку, саме ці компоненти становлять структуру вмінь для використання їх в організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції. Водночас, ми керувалися кваліфікаційними вимогами до майбутнього фахівця сестринської справи, навчальними планами галузі знань «Охорона здоров'я», спеціальності «223 Медсестринство».

Критеріями мотиваційно-ціннісного компоненту є усвідомлення потреб, прагнень, цілей та готовності МФСС до професійної діяльності. Критеріями когнітивного компоненту є наявність системи знань з інфектології і суміжних дисциплін з проблеми, їхня міцність і глибина. Критеріями діяльнісного компоненту є розвиненість умінь і навичок для вирішення професійних завдань, здатність до самоосвіти. Критеріями особистісного компоненту є наявність провідних значущих якостей, осмислення, прогнозування, оцінювання власної діяльності та її результатів, висока свідомість, прагнення до самовдосконалення.

Показниками критерію мотиваційно-ціннісного компоненту є сформованість мотивів вивчення інфектології, медсестринства в інфектології (проблеми ВІЛ-інфекції) і суміжних дисциплін, ставлення до них. Показниками критерію когнітивного компоненту є сформованість системи знань з інфектології і суміжних дисциплін, усвідомленість їх вивчення. Показниками критерію діяльнісного компоненту є сформованість умінь і навичок для вирішення професійних завдань, здатність до самоосвіти. Показниками критерію особистісного компоненту є здатність осмислення, прогнозування і оцінювання власної діяльності та її результатів.

У результативний блок закладено рівні сформованості вмінь (професійної компетентності). Зафіксовані показники визначають чотири рівні сформованості: низький, середній, достатній, високий (репродуктивний, рефлексивний, евристичний і креативний).

Низький (репродуктивний) рівень характеризується низькою мотивацією набуття знань, вмінь, навичок у професійній підготовці і творчій самореалізації; елементарною теоретичною і технологічною підготовкою щодо організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції; фрагментарною здатністю до аналізу і самоаналізу; відсутністю бажання до організації ПП ВІЛ-інфекції у професійній діяльності.

Середній (рефлексивний рівень) характеризується обмеженим інтересом до організації ПП ВІЛ-інфекції, ситуативним бажанням впровадити у майбутню професійну діяльність організацію первинної профілактики ВІЛ-інфекції; студенти потребують додаткової мотивації, характеризуються невпевненістю у доцільності організації і проведення ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Достатній рівень (евристичний) характеризується усвідомленістю спонукальних мотивів до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції і творчою самореалізацією, достатньою теоретичною, предметною та технологічною підготовкою з проблеми, достатнім рівнем сформованості професійних якостей МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції, достатнім володінням предметних знань з проблеми, але недостатньо виявленою педагогічною рефлексією.

Креативний рівень характеризується усвідомленою й аргументованою мотивацією щодо організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді та творчою самореалізацією; ґрунтовною теоретичною, предметною та технологічною підготовкою з проблеми ВІЛ-інфекції; здатністю критично оцінити наявні засоби у контексті форм і методів навчання; сформованим відчуттям внутрішньої готовності до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції; усвідомленням потреби у постійному підвищенні рівня знань; усвідомленням потреби навчатися впродовж життя і бути конкурентноспроможним на ринку праці.

**Висновки.** Запропонована модель формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді характеризується відповідним результатом – сформованістю вмінь організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді; на теоретичному рівні – це сформованість відповідних теоретичних знань з

проблеми ВІЛ-інфекції (інфектології і суміжних дисциплін); на практичному рівні – сформованість умінь і навичок організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції; на особистісному – сформованість мотивації організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції, а також рефлексії професійної діяльності.

Ефективність моделі досягається завдяки повноті, системності, взаємозв'язку її компо-

нентів, спрямованих на кінцевий результат. Розроблена модель формування професійної компетентності МФСС до організації ПП ВІЛ-інфекції серед студентської молоді ураховується у побудові моделі його підготовки у навчальному закладі, зорієнтовуючи змістовий та процесуальний компонент педагогічного процесу на реалізацію компетентнісного підходу.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ, Атіка, 2009. 684 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Герщунский Б.С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика.– М.: Наука, 2003. 768 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
5. Современный толковый словарь. изд. «Большая Советская Энциклопедия» 2007. URL.<http://bse.sci-lib.com/>.
6. Ткачук О.М. Професійна компетентність майбутніх фахівців сестринської справи до організації первинної профілактики ВІЛ-інфекції. Молодий вчений. 2018. № 10(62). С. 608 – 612.

#### REFERENCES

1. Bykov V.U. Modeli organizacijnyh system vidkrytoi osvity: monografija. [ Models of organizational systems of open education: monography]. Kyiv, Atika, p. 684 [in Ukrainian].
2. Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]/ editir-in-chief V.T.Busel; K.; Irpin: PTF “Perun”, 2001, p.1440 [in Ukrainian].
3. Gerschunsky B.S. Obrazovatelno-pedagogicheskaya prognostika. Teorija, metodologija, praktyka. [Educational-pedagogical prognosis. Theory, methodology, practice.] B.S. Gerschunsky. – М.: Science, 2003, p. 768 [in Russian].
4. Kompetentnisnyi pidhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektvyvy [Competency approach in the modern education: world experience and Ukrainian perspectives]/under gen.ed. O.V. Ovcharuk. Kyiv: K.I.S., 2004, p. 112 [in Ukrainian]
5. Sovremenyi tolkovy slovar [Modern explanatory dictionary] ed. “Great soviet encyclopedia”. 2007. URL: <http://bse.sci-lib.com/> [in Russian].
6. Tkachuk O.M. Profesiyna kompetentnist majbutnih fahivciv sestrynskoi spravy do organizacii pervynnoi profilaktyky VIL-infekcii [Professional competence of future nursing specialists on the organization of primary prevention of HIV-infection]. Youngscientist, 2018, Nr 10(62), pp. 608–612 [in Ukrainian].